

1 Úvod

1.1 Čtenářská gramotnost jako hlavní hodnocená oblast

V šetření PISA 2018 je čtenářská gramotnost potřetí hlavní hodnocenou oblastí a potřetí je významně upraven její koncepční rámec. Revize koncepčního rámce vychází ze současných teorií čtení a zároveň bere v úvahu širokou škálu situací, ve kterých dnes lidé čtou.

Žijeme v rychle se měnícím světě, v němž dramaticky roste množství i rozmanitost psaných materiálů a od stále většího počtu lidí se očekává, že je budou používat novými, často složitějšími způsoby. Spolu se změnami ve společnosti se proměňuje i naše vnímání čtenářské gramotnosti. Čtenářské dovednosti, které lidé potřebovali ke svému osobnímu růstu, vzdělávání a účasti na trhu práce před 20 lety, neodpovídají současným požadavkům a je pravděpodobné, že za dalších 20 let zastarají i ty dovednosti, které jsou dnes považovány za podstatné.

Cíle vzdělávání se postupně vyvíjejí od pouhého shromažďování a zapamatování informací k širšímu pojetí vzdělanosti:

Ať už člověk pracuje jako řemeslník nebo jako odborník, podmínkou životního úspěchu je schopnost komunikovat, sdílet a používat informace při řešení složitých problémů, schopnost přizpůsobit se novým požadavkům a měnícím se okolnostem, schopnost ovládat a používat technologie k budování nových znalostí, rozvoji vlastního potenciálu a produktivity (Binkley et al., 2010, s. 1).

Má-li se člověk plnohodnotně zapojit do života v současné znalostní společnosti, musí umět vyhledávat nejrůznější informace, rozumět jim a přemýšlet o nich. Dobrá úroveň čtenářské gramotnosti není jen základním předpokladem školního úspěchu, ale je nezbytná i pro úspěšné vykonávání většiny životních aktivit v dospělosti (Cunningham & Stanovich, 1998; OECD, 2013a; Smith, Mikulecky, Kibby, & Dreher, 2000). Hodnocení čtenářské gramotnosti žáků na konci povinné školní docházky se proto musí zaměřit na dovednosti vyhledávání, vybírání, interpretování, propojování a posuzování informací z celé řady textů, s nimiž se lze setkat v různých situacích ve škole i mimo ni.

1.2 Změny v pojetí čtenářské gramotnosti

Vývoj technologií zásadně změnil způsob, jakým lidé čtou a komunikují v soukromém i v pracovním životě. Automatizace rutinních prací vytváří poptávku po lidech, kteří se umí rychle přizpůsobit měnícím se podmínkám, vyhledávat informace z různých zdrojů a učit se z nich. V roce 1997, kdy se začínalo diskutovat o koncepci čtenářské gramotnosti pro první šetření PISA, využívalo internet pouze 1,7 % světové populace. Do roku 2014 tento podíl vzrostl na 40,4 %, což představuje téměř tři miliardy lidí (ITU, 2014a). Mezi lety 2007 a 2013 se počet uživatelů mobilních telefonů zdvojnásobil z 50 % na 95,5 % a počet předplatitelů mobilního širokopásmového přenosu dat stoupl na dvě miliardy (ITU, 2014b). Internet stále více prostupuje životy lidí, kteří ho využívají nejen k učení nebo k práci, ale i k vyřizování osobních záležitostí, jako je péče o vlastní zdraví, placení daní či plánování dovolené.

V minulosti byla podstatou čtenářské gramotnosti schopnost *porozumět* jednotlivým textům, *interpretovat* je a *přemýšlet* o nich. Přestože tyto dovednosti neztrácejí na důležitosti, pronikání informačních technologií do osobního i pracovního života vyžaduje navíc další dovednosti, které jsou nutné pro zvládnutí čtenářských úkolů v 21. století (např. Ananiadou & Claro, 2009; Kirsch et al., 2002; Rouet, 2006; Spiro et al., 2015). Současná definice čtenářské gramotnosti musí vedle tradičních čtenářských činností zahrnovat také dovednosti nutné ke čtení elektronických textů a zároveň musí předpokládat, že potřebné čtenářské